

de fælleseuropæiske træk i de undersøgte prædikener falder fint i tråd med Anne Riisings påpegning af de få overleverede danske middelalderlige prædikeners fælleseuropæiske præg. Netop dette forekommer mig at være et af bogens vigtigste resultater. Selvom prædikener kunne være stærkt bundet til tid og sted, må man gå ud fra, at mange danske prædikener har lignet dem, der kendes fra det øvrige Europa. Vi må gå ud fra, at der også i Danmark er prædikeret om den rige mand og Lazarus, og at også de hjemlige tiggermunkes sympati har ligget hos de fattige.

Derudover rummer bogen nyttige metodiske overvejelser vedrørende brugen af prædikensamlinger som kilder, og en interessant redegørelse for fattigdomsbegrebet i middelalderen. Som helhed viser bogen derfor en inspirerende udnyttelse af et spændende materiale.

Anders Leegaard Knudsen

Studien zur Geschichte des Ostseeraumes. Vol. II. Die Städte des Ostseeraumes als Vermittler von Kultur 1240-1720. Ed. THOMAS RIIS & JULIA-K. BÜTHE. (Dansk Komité for Byhistorie, Byhistoriske Skrifter IX = Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 202) Odense University Press 1997. 115 s.

Første bind af denne række af studier til en Østersøhistorie er tidligere anmeldt i *Historisk Tidsskrift*.¹ Det rummede bidrag fra et i februar 1991 i Odense afholdt symposium om Erik af Pommerns forhold til byerne. I dette bind publiceres en række bidrag fra et i oktober 1992 afholdt symposium om byerne som kulturformidlere i perioden 1240-1720. Hovedparten af bidragene behandler dog ikke hele denne periode, men middelalderen. Udgiverne kan ikke klandres for dette; i forordet beklager Thomas Riis, at flere påtænkte bidrag viste sig uerholdelige. Der er dog grund til at være tilfreds med de bidrag, det lykkedes at skaffe, selvom de fleste mere er orienterende oversigter end egentlige studier i deres respektive emner.

Spørgsmålet om *literacy* er behandlet i to bidrag; det spændende og enestående materiale fra Novgorod i 13.-17. årh. præsenteres af A.A. Svanidze, og Hannu Laaksonen redegør for Turku og Viborg som finske undervisningscentre i perioden 1276-1640.

Bestemte byers kulturelle forbindelser behandles af Mika Kallioinen (det middelalderlige Turku), Sigitas Zakrauskas (Vilnius i 15.-16. årh.) og Maria Bogucka (Gdańsk i 16.-17. årh.). Det er iøjnefaldende, at disse bidrag navnlig fokuserer på kontakterne til tyske og vesteuropæiske byer.

Symposiet havde en særlig sektion for musikhistorie, der er repræsenteret med fire bidrag: Greger Andersson præsenterer et af NOS-H støttet forskningsprojekt om Østersøområdet som musiklandskab. Arne Stakkeland redegør for stadsmusikanter i Norge, omend det ellers fremgik af første bind i denne række af studier, at Norge ikke regnes som en del af Østersøområdet. Artiklen er spændende, så redaktørerne skal ikke bebrejdes at være gået udenfor deres egen begrænsning. Fabian Dahlström skriver om organister og stadsmusikanter i Åbo (Turku) og Viborg i 17. årh., mens Heinrich W. Schwab behandler byernes brug af stadsmusikanter til repræsentative formål. I den musikhistoriske afdeling var der, i det mindste for anmelderen, megen ny viden at hente.

¹ *Historisk Tidsskrift* bd. 97, s. 214.

De omtalte bidrag har alle været relativt snævre i deres emnevalg, men bindet rummer også bredere bidrag, som måske er mere i tråd med ønsket om at skrive Østersøområdets historie i braudelsk forstand.² Klaus Friedland skriver om borgermentalitet og købmåndsmoral i det hanseatiske område, og Thomas Riis behandler de danske byer som kulturformidlere fra midten af 13. til midten af 17. årh. – naturligt nok i oversigtsform. Herbert Langer redegør for retskulturen i de vendiske byer i 15. til 17. årh.

Bindet sluttet med Thomas Riises opsummering af symposiets mange bidrag. Som for første binds vedkommende gælder det, at dette bind rummer nyttig viden også for dem, der ikke følger Fernand Braudels vej i historieforskningen.

Anders Leegaard Knudsen

Hellere fanden selv end Erik på tronen! Konflikten mellem Jens Grand og Erik Menved 1294-1302. En oversættelse af procesakterne med indledning og suppleret med andre kilder. Af BENEDICTE FONNESBECH-WULLE, BO FRITZBØGER, KURT VILLADS JENSEN, MICHAEL KRÆMMER og MARTIN PALSGAARD. (Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 214) Odense Universitetsforlag u.å. (1999). 260 s.

Ganske mange kilder til dansk middelalderhistorie foreligger efterhånden i oversættelse til moderne dansk. Saxo Grammaticus er oversat flere gange, Selskabet til Historiske Kildeskrifters Oversættelse har taget sig af en stor del af de øvrige krøniker, årbøger, helgenlegender m.m. og forlaget Wormianum har udgivet oversættelser af en række af de større årbøger og krøniker. Diplomerne er udgivet i Diplomatarium Danicum med sideløbende oversættelse i Danmarks Riges Breve. Studiet af Danmarks middelalderhistorie lettes meget derved, også for de latinkyndige, da oversættelserne ofte byder på tolkningsmuligheder, der ellers kunne være overset.

Den her foreliggende oversættelse af procesakterne fra striden mellem Erik Menved og ærkebiskop Jens Grand er et velkomment bidrag til de ovennævnte oversættelser. Uddrag af procesakterne og andre kilder til striden er tidligere oversat af Ellen Jørgensen, men her får vi et langt fyldigere materiale.¹ Det drejer sig først om den såkaldte »Jens Grands fængselskrønike« et spændende skrift om omstændighederne ved ærkebispens arrestation og fangenskab på Sorø slot, samt hans dramatiske flugt. Krøniken er kun overleveret i en dansk oversættelse i Arild Huitfeldts udgave fra 1599, og arbejdsgruppen bag den foreliggende bog har valgt ikke at »oversætte« den til nudansk. Sprogligt skulle den heller ikke volde de store vanskeligheder. Dernæst følger de forskellige fuldmagter, indlæg og modindlæg fra stridens parter. Oversættelsen følger William Norvins og Alfred Krarups udgave fra 1932,² men bringer dog ikke alt materiale i denne udgave. Af det ret omfattende brevstof bringes et udvalg, mens noget

² Se Studien zur Geschichte des Ostseeraumes I, s. 7 ff.

¹ Erik Klipping og hans Sønner. Rigets Opløsning. Udvalg af Kilder til tidsrummet 1275-1340 i Oversættelse ved Ellen Jørgensen. Udgivet af Selskabet for Historiske Kildeskrifters Oversættelse, København 1927, s.182-224.

² Acta processus litium inter regem Danorum et archiepiscopum Lundensem, nov. ed cur. Alfred Krarup et William Norvin. København 1932.